

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Доц., канд. педаг. наук Ю.Ц. Жидецький, В.П. Ясінський,
доц., канд. психол. наук Н.О. Пряхіна*

Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна

Сьогодні в Україні відбуваються стрімкі зміни в системі вищої освіти. У вказаному процесі провідне місце має академічна мобільність, поширенню якої сприяє формування єдиного освітнього простору через гармонізацію освітніх стандартів. В офіційних документах з питань політики Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) зазначається, що саме академічна мобільність спрямована на формування та розвиток молодого покоління для самореалізації себе в умовах динамічних змін. Мобільність допомагає студентам формувати компетенції, які є затребованими сучасним ринком праці та розвивати національну ідентичність, громадянську позицію, свідому активність та самостійність особистості [1].

Сьогодні в Україні вже здійснені певні кроки до створення нормативної бази академічної мобільності. На законодавчому рівні окремі аспекти академічної мобільності висвітлено в Законі України «Про вищу освіту» та прийнято відповідні Накази Міністерства освіти і науки України. Проте прийняті документи мають декларативний характер і принципово не впливають на формування правового поля для реалізації внутрішньої та зовнішньої академічної мобільності. Реальні масштаби включення української молоді в процеси внутрішньої академічної мобільності на сьогоднішній день є незначними. Не існує систематизованих даних про характер, структуру, мотиви та фактори академічної мобільності української молоді, а отже немає наукової бази для прогнозування тенденцій та наслідків даного процесу в українському сьогоденні. Це, безумовно, ускладнює процес розробки та прийняття важливих управлінських рішень у сфері освіти, провокує непослідовність проведення в країні науково-освітніх реформ [2, с. 4].

До основних проблем, які постають сьогодні в рамках програм академічної мобільності, слід віднести:

1. Низький рівень інформованості студентів з питань можливості участі у програмах мобільності, а також нерозуміння процесу академічної мобільності. На жаль, повна інформація з умовами участі доступна на веб-сторінках та інших електронних ресурсах найбільш поширених програм мобільності. Однак більшість програм не повідомляють або повідомляють у неповному обсязі про умови зарахування академічних кредитів, накопичених у іншому вищому освітньому закладі; фінансування періоду мобільності; доступні соціальні послуги під час реалізації програми мобільності; умови проживання, відсутність інформації про можливості отримання грантів, стипендій тощо.

2. Недостатня мотивація студентів існує практично у всіх університетах у рамках більшості програм академічної мобільності, оскільки студенти змушені навчатися і складати іспити паралельно у двох вишах. Положення ч. 3 ст. 10 Закону України «Про вищу освіту», що передбачає єдині стандарти вищої освіти в межах кожної спеціальності на основі однакових вимог до освітніх програм, ігнорується керівництвом вишів в силу існування бюрократичних моментів. Вказана ситуація призводить до перетворення мобільності в «освітній туризм», тому що студенти за таких умов не бажають докладати достатньо зусиль під час навчання в іншому університеті. Відсутність мотивації брати участь у програмі мобільності також спостерігається у більшості студентів, зважаючи на низку чинників, у першу чергу – низьку фінансову підтримку вищими освітніми закладами чи власну фінансову неспроможність.

3. Фінансова неспроможність студентів брати участь у програмах мобільності. Переважна більшість учасників програм академічної мобільності здійснюють оплату витрат на проїзд, проживання та поточні потреби за рахунок батьків. Існують і програми, які покривають витрати на проїзд і проживання, проте інші витрати за півроку або й рік є також чималими. Відповідно до ч. 2 ст. 46 Закону України «Про вищу освіту» студенти, які навчаються на бюджетній основі та від'їжджають для навчання у інший вищий освітній заклад, отримують стипендії, що є додатковим джерелом фінансування. В свою чергу студенти, які навчаються на договірній основі, зобов'язані внести оплату за період відсутності, що створює додаткові фінансові витрати.

4. Низька фінансова підтримка студентської академічної мобільності в університетах. В Україні лише незначна кількість вишів, які оплачують студентам частково чи повністю реалізацію програм академічної мобільності. Це пов'язано в першу чергу з недосконалістю організації відповідних джерел фінансування на базі університетів.

5. Відсутність зв'язку між рівнем освіти й рівнем реального доходу студента. Відповідно до показників Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), у країнах Європи «порівняно з дорослими, з середньою спеціальною освітою, які мають дохід від зайнятості, ті, які не мають цієї кваліфікації заробляють приблизно на 20% менше, з вищою нетретинною освітою приблизно на 10% більше, професійно-орієнтовані особи з вищою освітою – приблизно на 30% більше, особи з академічно орієнтованим третинним типом вищої освіти заробляють приблизно на 70% більше [3, с. 132]. Сьогодні відсутність такого співвідношення в Україні перетворює процес здобуття вищої освіти на безглузду процедуру, в якій важливим є лише кінцевий результат – диплом. До того ж більшість випускників розглядають останній не як свідчення отриманої професійної кваліфікації, а лише як формальне підтвердження рівня освіти, оскільки стурбовані в подальшому не своїм професійним і освітнім розвитком («lifelong education»), а забезпеченням свого існування.

6. «Відтік мізків» («brain drain») з України. Молоді науковці досить часто постають перед вибором програм академічної мобільності, а в подальшому й працевлаштування в Україні чи за кордоном. Сумно констатувати, але більшість із них обирають останній варіант, зважаючи на його більш привабливі умови.

7. Низький рівень розвитку віртуальної студентської академічної мобільності. У переважній більшості вітчизняних вишах запроваджені програми дистанційного навчання, які означають, що фізична мобільність вже не завжди необхідна. Попри таку інновацію мало хто ставить до віртуальної студентської мобільності як до змоги отримати повноцінний навчальний досвід.

Для розв'язання вищенаведених проблем необхідно вчасно вжити наступні рішучі управлінські, економічні та політичні заходи:

1. Університетам доцільно запровадити ширшу інформаційну підтримку з питань участі в програмах академічної мобільності. Крім того, на нашу думку, відповідно до одного з принципів Болонського процесу – студентської активності, студенти самі повинні виявляти зацікавленість і здійснювати пошук необхідної їм інформації через мережу Інтернет або ж напяму через осіб, які брали участь у подібних програмах академічної мобільності.

2. Сприяння мотивації студентів на участь у програмах академічної мобільності можуть слугувати наступні вагомі чинники: можливість отримання подвійного диплома, вивчення окремих дисциплін, освітніх модулів у провідних наукових школах; можливість ознайомлення з соціокультурними сторонами життя інших регіонів України та перспективи отримання працевлаштування. Найефективнішим способом підвищення мотивації є «студентський маркетинг». Як правило, студент, який брав участь у програмі, поширює інформацію краще традиційних рекламних носіїв. Крім цього, на нашу думку, участь у програмах мобільності повинна бути максимально позбавлена бюрократичної тяганини. Підвищенню мотивації студентів також сприятиме вирішення більшості існуючих проблем у сфері академічної мобільності.

3. Вирішенню проблеми зарахування навчальних дисциплін, вивчених у іншому виші, сприятиме правильне використання ЄКТС. На початковому етапі можна використовувати кредити тільки як трансферну складову оцінки, але надалі необхідно забезпечити і акумулюючу складову, тобто на рівні факультетів вирішити питання переведення навчальних одиниць.

4. Вирішити проблему фінансової неспроможності можливо кількома шляхами: по-перше, перекласти вирішення питання фінансування мобільності на державу. На наш погляд, лише часткове фінансування для невеликої кількості обдарованих студентів може стати реальністю в сучасних українських умовах. По-друге, запровадити доступні освітні кредити. Поки даний вид банківського бізнесу в Україні не є масовим, адже банки не готові до значного рівня ризиків. У свою чергу, студенти та їх

батьки не готові виплачувати величезних (за мірками європейських країн) банківських відсотків. На наш погляд, можливість знизити відсоткову ставку за такими кредитами є вже сьогодні – через залучення поручителів. По-третє, існує можливість вирішення питання фінансової складової академічної мобільності за допомогою великих і середніх корпорацій, здатних оплачувати навчання необхідних їм фахівців з подальшим їх працевлаштуванням.

5. Для створення належної фінансової підтримки програм академічної мобільності в університетах необхідні певні структурні зміни. Наприклад, створення в регіональних або спеціалізованих вишах особливого фонду «Академічної мобільності», який може поповнюватися з різних джерел. Вважаємо за необхідне передбачити прозорий механізм поповнення даних фондів з метою уникнення різного роду зловживань.

6. Щоб скоригувати ситуацію невідповідності рівня освіти рівню реального доходу в установах з бюджетним фінансуванням необхідно на державному рівні проводити відповідну політику. На приватному ринку праці необхідно стимулювати роботодавців до працевлаштування осіб, які відповідають якісним вимогам через удосконалення податкового законодавства (регулювання оподаткування ставок заробітної плати та ліквідація заробітної плати «в конверті»).

7. На думку чиновників, підвищення заробітної плати передусім молодим фахівцям трансформує роботу науковця у більш привабливу. Поки не зміниться структура української економіки, «витік мізків» існуватиме. Але водночас лише утворення міцної матеріальної бази не зупинить повністю цей процес. На нашу думку, молодий дипломований фахівець повинен мати бажання та певні ініціативи щодо реалізації позитивних змін на вітчизняному ринку праці та здійснювати необхідні кроки для того, щоб працювати в Україні було почесно. Допоки таких працівників не буде більшість, жодні закони не зможуть зрушити проблему з місця.

8. Розвитку віртуальної студентської академічної мобільності сприяють перш за все програми дистанційного навчання. До переваг останніх належать: відсутність обмеження на кількість учасників освітнього процесу, відсутність необхідності прив'язаності до місця і часу, можливість одночасного навчання у декількох вишах тощо. Проте найоптимальнішим варіантом є поєднання он-лайнової й безпосередньої форм навчання. Для цього повинна бути встановлена відповідна організаційна структура навчального закладу і розроблені чіткі правові підстави.

Висновки. Отже, практична реалізація вказаних кроків неможлива без реальної зміни сучасної системи вищої освіти, першочерговим завданням якої, за переконанням американського соціолога Е. Тоффлера, є підвищення здатності індивіда долати труднощі, тобто здатність швидко адаптуватися до постійно мінливих умов [4, с. 403]. Саме академічна мобільність покликана реалізувати таке завдання, адже майбутнє за тими студентами, «хто здатний до критичного судження, хто може зорієнтуватися в нових умовах, хто швидко визначає нові зв'язки в стрімко мінливій дійсності» [4, с. 402]. Розпочати

потрібно з договорів між університетами та забезпеченням умов хоча б для тимчасового проживання студентів з інших вишів, з прозорого та безперешкодного зарахування академічних кредитів.

Посилання

1. Паризьке комюніке 25.05.2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf>
2. Міжнародна академічна мобільність молодих учених Дніпропетровщини як прояв глобалізаційних процесів у сучасному світі: монографія / М.О. Шевчук, С.Ф. Власов, Л.О. Колісник, Р.М. Безус, М.В. Мосьондз: МОН України, Нац. гірн. ун-т. – ДНГУ, 2014. – 42 с.
3. Погляд на освіту 2014: індикатори ОЕСР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>
4. Alvin Toffler Future shock – New York: A Bantam Book / published by arrangement with Random House, 1970. – 541 p.

Особенности развития студенческой академической мобильности в современных условиях

В статье рассмотрены основные проблемы, которые препятствуют практическому воплощению программ академической мобильности студентов в Украине и предложено пути их решения.

Ключевые слова: академическая свобода, академическая мобильность, социально-экономические возможности, виртуальная мобильность, «образовательный туризм».

Evolution of student academic mobility in modern conditions

The article describes such major problems that hinder the practical implementation of the programs of academic mobility, as the low level of awareness of students about opportunities to participate in programs of academic mobility, lack of motivation of students, the financial limitations of students to participate in programs of academic mobility, low financial support for academic mobility of universities, lack of the relationship between level of education and income, the brain drain from Ukraine, underdevelopment virtual academic mobility.

Keywords: academic freedom, academic mobility, mobility programs, participants of mobility programs, higher education institution, "Educational tourism".